De Levende Natuur 5 (10):201-205 (1900)

Hoe een Amsterdammer zonder tuin van de natuur geniet.

Eerst moet ik u even voorstellen: een' Amsterdammer; *zonder* tuin 't is waar; maar toch *met* een' zolder, vier hoog! En mijn zolder zou 'k nog niet willen ruilen voor een van die stadstuintjes, waarop ik *en vol d'oiseau* neerzie uit mijn hoog en hooggeroemd zolderraam. Die vermaledijde stadstuintjes met hunne akelige grintpaadjes, waarop geen kevertje geduld wordt; met hun doodgeschoren „gras"randjes, die toch elk jaar, zoo zucht de gelukkige bezitter, nog zoo'n heel tuinmansrekeningetje vorderen. Die stadstuintjes, iederen zomeravond zorgvuldig besproeid door middel van zoo'n elastieken slang aan de duinwaterleiding, welke daardoor den armen, toch ook wel eens dorstigen, derde-étagebewoners alle verfrissching onthoudt.

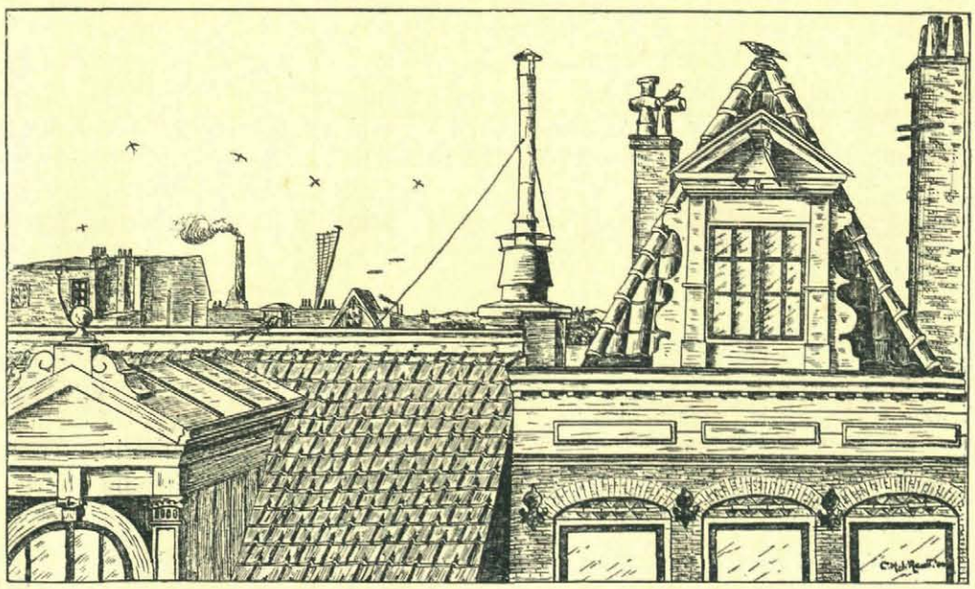
Toch spuw ik niet het heele jaar door verwenschingen uit mijn zolderraam naar omlaag. Daar heb je de herfst! Die schoone tijd, als 't vogelleven weer ontwaakt, weer breed opbruischt na de uitputting door zomerweelde; als de merels sjirren, heel vroeg in den morgen op den dampenden bodem vol bladerlijken; als de droppelen ritselend vallen van 't gelende loof, zoodra het eerste windje ruischt bij den opgang der zon, die 't donkere laatste groen met flonkerende diamanten overdruppelt. De herfst, als daar duizend tinten het oog bekoren. Dan staat hier een geelroode iep nog in vollen bladerdos, geflankeerd door een lijsterbes, waarvan de bovenste, haast varenachtige bladeren pas beginnen te gelen, de andere nog lichtgroen zijn. Dáár steken prachtig de hangtrossen roode bessen af tegen 't loof: gloeiend vuur op een achtergrond van smaragd en goud. Lager hangt 't nog geheel groene loof van den jasmijn: donkere, groote bladen in gerekte arabesken en daarachter heft een gouden regen zijn klaverblaadjes als fijne groene snippers, hier en daar met wat geelachtig wit gerand. Wat achterwaarts staat een Ahorn met Araliaachtige bladeren, mooi groot en frischgroen, hier en daar geel en rood gevlekt; en de achtergrond wordt gevormd door de reeds gedunde geelgroene welriekende Italiaansche popels.

Waarom wordt er toch zoo vaak in den herfst gezucht: „zie die blaad'ren, vergeeld, vertrapt, afgedaan; hoe treurig, hoe naar!"

Ze hebben immers hun taak verricht en kunnen gaan, maar slechts om te veranderen; om toch te blijven bestaan. En is er heerlijker gedachte, dan afgedaan te hebben, nadat onze taak is volbracht? Zal het gaan, dat daarna voegt, ons dan tot treurigheid stemmen? Neen, de herfst is een heerlijke tijd, vruchtenvol, ernstvol; sprekend van voldaanheid, van afloop.

En tegen den avond, dan keeren de vluchten zwervende spreeuwen in de geplekte winterpakken terug van hunne veldtochten, vallen neer in de hooge popels der stadstuintjes en geven met de musschen, die herfstig sjilpen met lentetonen, één ruischend concert, waarboven hooge fluittonen uitklinken en dat eerst eindigt als 't donker wordt.

Ja, de stadstuintjes zijn, in den herfst tenminste,

Het uitzicht uit mijn „voorluik" op de duinen, de Lynden en den watertoren bij Overveen.

De Levende Natuur 5 (10):201-205 (1900)

toch eigenlijk wel mooi om te zien. En kom, laat ik het bekennen: op andere tijden ook nog wel; doch waarom steken ze toch zoo af bij 't vrije veld, de levende natuur?

Maar ik wou van mijn zolder vertellen. Gelieve dan even vierhoog met me op te klimmen; dan staan we op de bovenste treê van de zoldertrap. Nu eerst eens linksom, dan kunnen we even uitkijken uit het „voorluik", het zolderraam in den voorgevel. Zie eens tusschen die twee daken door! Ziet ge ginds dien molen, dat groene land, ver, heel ver? En ja waarlijk, ginds aan den horizon ontwaren we duidelijk den kartelrand der duinen. Is 't helder weer, zooals nu, dan zijn de duinen van hieraf prachtig te zien. Ginds bij den schoorsteen (op de plaat even links van 't midden) ziet ge twee streepjes; dat zijn de schoorsteenen van 't stoomgemaal de Lynden bij Halfweg, waarvan één juist dampt. Nog meer: links ervan bemerkt ge, juist boven 't dak van dat huis, 't bovenste topje van den aardigen gedrongen watertoren op 't duin bij Overveen. Met mijn echten zeekijker kan ik den vlaggestok, die erop staat, onderscheiden.

Zoolang ik nog slechts naar zolder behoef te klimmen, om zulk een schoon vergezicht te aanschouwen, beklaag ik 't me nog niet, zonder tuin te Amsterdam te wonen. Ik kan ze toch zien; ik kan toch staren naar mijn blonde, mijn Hollandsche duinen en niets scheidt me van ze dan ruimte alleen.

Waarlijk voor een Amsterdammer, die de westgrens bewoont, valt nog heel wat te genieten. Wat heb ik daar al op van die uiterst heldere dagen naar mijn duinen staan turen, ze een bezoek toezwerend, zoo spoedig de arbeid het zou toelaten. En dan sommige herfstavonden, zooals 11 October ll. bijvoorbeeld, waarop de zon, die haast zal wegduiken achter 't duinlandschap, den westerhemel voltoovert met goud en blauw en groen en vloeiend vuur. Dan kan ik daar voor den gootrand bepaald staan mijmeren en als grijpen naar die allerschoonste verf en glans en gloed.

Dan juub'len de voog'len hun avondlied uit
In 't goud van de dalende zonne,
Dat gloedrijk de veertjes hun kleurt met een glans,
Die de edelsteenschitt'ring nabijkomt.

Zie ginds in het westen die kart'lende lijn!
Dat zijn mijne heerlijke duinen!
Mijn Hollandsche duinen, zoo vrij en zoo schoon,
Waarachter de zonne zal schuil gaan.

Mijn duinen! Hoe schenkt mij hun aanblik weer vreugd;
Hoe doen zij mij lief'lijk verschijnen
Het beeld van de landschappen, die ik zoo min;
Mijn blonde, mijn Hollandsche duinen.

Mijn duinen! Reeds streelt ge in gedachten mijn reuk
Door duizenden geuren van bloemen.
Reeds ruik ik van verre uw bals'mende thijm,
Mijn blonde, mijn Hollandsche duinen!

Reeds doet mij de geur Gymnadenia's weer
Verzuchten in mijm'rend verlangen:
Hoe gaarne vertoefde ik op 't schoon, golvend kleed,
Mijn blonde, mijn Hollandsche duinen!

En boven hun kruinen, gekroond van struweel,
Straalt de avondzon, reppend ter kimme.
En straks zal zij kleuren met tint'lenden gloed
Mijn blonde, mijn Hollandsche duinen.

Zij worden het langst door de zonne bestraald;
Hen kussen het langst nog haar kleuren;
Hun toppen ontgloeien het langst uit heur brand,
Mijn blonde, mijn Hollandsche duinen.

Zie, de zonne verdween achter 't wolkje,
Dat haar stralen slechts nauw onderschept;
Want ze steken naar iedere zijde
Hun lichtpiramide er van uit.

Hoe schoon straalt die lichtenverheev'ling;
Hoe boeit en verlustigt zij 't oog.
Dan, dra treedt de gloeibol te voorschijn
Nog eenmaal, met vloeiïng van goud.

Nog eenmaal vertoont de vorstinne
Heur majesteit prachtig en schoon.
Zij zinkt; en welras heeft haar bol nu
Den top van mijn duinen bereikt.

En dra zinkt zij weg achter 't landschap
Der duinen, zoo vredig, zoo stil!
En slechts zijn de guldene stralen
Nog boven de toppen te zien.

Ja, een prachtigen aanblik kan soms die westerhemel schenken. En dan grijpt ge uw penseel en uw schetsboek, maar voor ge begint vervloeit hier een nevelbank in 't blauw azuur, daar een wolkenkoepel van schemergoud in loodgrijs en ge kunt slechts de vormen vlug opwerpen, de kleuren bijschrijvend, om dan later 't geheel uit uwe herinnering weer op te bouwen tot een altijd armelijk konterfeitsel van een lichtenden westeravondhemel na een helderen herfstdag.

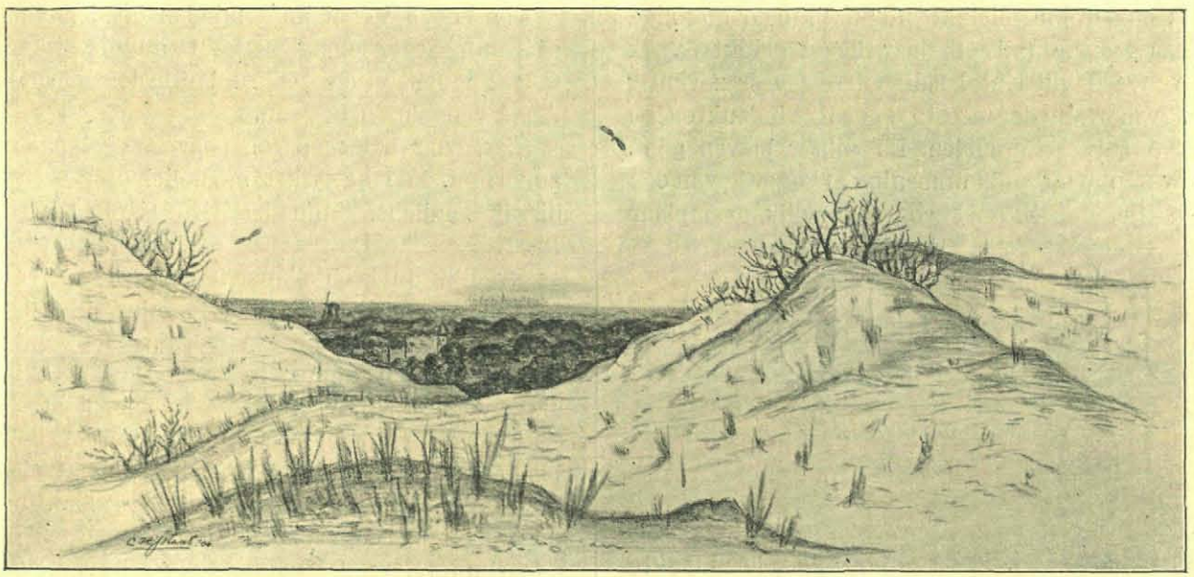
Zoo vaak ik dat vergezicht van mijn zolderraam aanschouw, denk ik terug aan het andere, dat ons eens te beurt viel.

't Was in de lente. We hadden een langen vermoeienden duintocht in Haarlems omstreken achter den rug en zegen haast neer onder den zwaren last onzer welgevulde trommels, toen plotseling tusschen twee blinkerts door zich een panorama voor ons oog ontrolde, dat ons zoo heerlijk aangenaam verraste door zijne majestueuse schoonheid, terwijl het als uit den grond oprees.

In de diepte lag daar de ruïne van Brederode; rechts ervan het dak van 't hotel, alles door de

De Levende Natuur 5 (10):201-205 (1900)

donkere boschwaranden omringd, die scherp afstaken tegen de kale blinkerts. Links een eenzame molen, zijne smeekende armen verheffend boven 't geboomte; en daar heel, heel ver onze goede Amstelstad zelf, met torens en kerken, overwolkt door een nimbus van fabrieksdamp en stadsstof. En boven onze hoofden riepen de kieviten op hun eigenaardige manier en stoeiden in de lucht en zwaaiden boven 't heerlijke duin en de groene, waterrijke ouwe aan den voet. De lente toonde zoo lieflijk zacht met haar zonlicht, haar geuren, haar bloesems, dat het in een woord heerlijk was, daar te toeven.

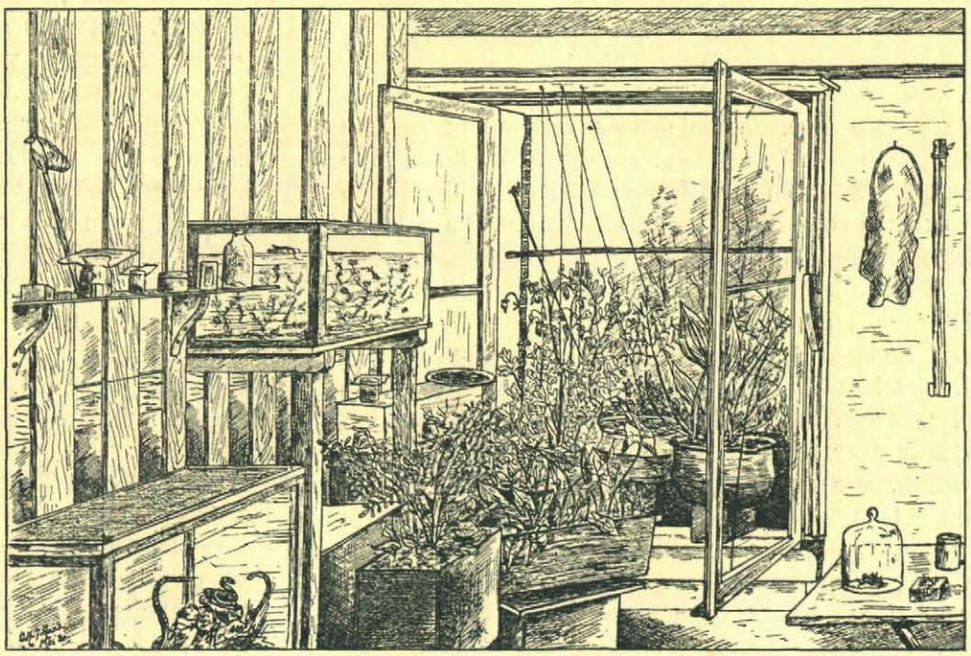

Ons duinpanorama met de ruïne van Brederode en Amsterdam aan den horizon.

En nu, zie; sta ik voor mijn zolderluik, dan denk ik weer terug aan dat daar en toen. Ja, hier wel, in plaats van de twee blinkertflanken twee spitse pannenpiramiden; maar ginds zijn toch dezelfde duinen en vogels zijn er ook: de kraai op den nok, de „koolduif" op de schoorsteenpijp. En links, op 't meisjesschool heeft de vroolijke spreeuw zijn nest en schatert dat het een lust is, haast overstemmend 't gegier der torenzwaluwen. Dáár, wat verder, bevolkt één kraai met een aantal spreeuwen de bovenste zijroe van de molenwiek.

Mag ik u nu even voorgaan naar mijn „laboratorium"? Dat ligt aan den tegenovergestelden gevel, mede onder de pannen. Ziehier de inkijk ervan.

Het begon met een paar meegebrachte uitgestoken „zeldzame", die in potten voor 't raam gezet werden. Langzamerhand groeide hun aantal, ja er schoot plaats te kort; en nu is de lichtste zolderhoek geheel gevuld door terrariums, bakken, potten, aquariums, c. s. Hoeveel genot een natuurliefhebber zich kan verschaffen, die zich weet te behelpen, toonen u die orchideeën, frisch bloeiend in wat eenmaal als braadpan de keuken bewoonde; ook dat terrarium, een gepromoveerde pijpenkist, met de levenslustige hagedissen en boomkikkers.

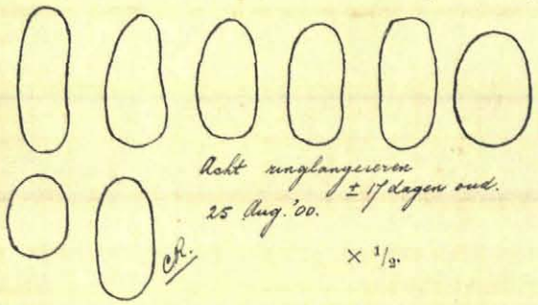

Een hoekje van mijn zolder.

De Levende Natuur 5 (10):201-205 (1900)

Links op den voorgrond aanschouwt ge het slangenterrarium, waarin ik heel wat aardige voorvalletjes uit het leven mijner kruipstertjes heb gadegeslagen. Dien levensloop heb ik al eens in ons blad verteld; ook mijne mislukte fokkerij, maar nog niet, dat deze laatste mij dit jaar haast gelukt is. Ik kreeg van een vijftiental slangen ongeveer zeventig eieren, waarvan de meeste spoedig indeukten en begonnen te beschimmelen. Elf echter bleven gaaf.

Die waren naar mijne meening afkomstig van een groot wijfje, dat ik met een mannelijk exemplaar

samen gevangen had. Ik verzorgde ze goed en maakte er af en toe eens een open, om de ontwikkeling van 't jonge dier gade te slaan; een mooi leerzaam werkje, waarvan ik dan ook een schetsboek vol waarnemingen kreeg. Doch om der kortheid wil zal ik hier alleen vermelden, dat 't laatste ei, hetwelk ik op 19 October opende, een jong slangetje bevatte, dat al tamelijk ontwikkeld was, verder dan een der vroeger onderzochte eieren.

Merkwaardig is steeds aan zoo'n dier in het ei

Jong slangetje uit een geopend ei, × 1/2.

de groote kop, met de naar verhouding enorme oogen en ook 't nog lang kloppende hart, de twee longen (waarvan bij 't opgroeien slechts een zich volkomen ontwikkelt) de bloedvaten, de wervelkolom in wording, enz.

Maar misschien vertel 'k al die waarnemingen later eens geregeld. 't Is nu al November en nog zijn er twee gave eieren, waar gewis nog leven in zit, anders was de inhoud van 't laatst geopende ei niet een levend slangetje geweest. Dit had om zich zoover te ontwikkelen dus noodig gehad tien weken, van 19 Augustus, den datum van 't leggen tot 11 October. Alle boeken geven twee à drie weken „broedtijd" op. Ik veronderstel, dat de vertraging een gevolg is van het zoo plotseling gevangen raken der twee slangen. Anders kan ik me tenminste de vreemde, maar niettemin zeer interessante geschiedenis niet voorstellen.

Misschien weet een onzer lezers eene verklaring voor 't geval; ook zal ieder mij zeer verplichten door mededeeling zijner waarnemingen op het gebied van slangenfokkerij.

Die hooge varen in 't midden op den voorgrond is een echte Plasmolensche Osmunda, waar naast nog Rapunsels en Dalkruid uit dezelfde „goldene Aue" een plaats beslaan.

Kijk, daar staat op een paar stevige pijlers mijn aquarium. Zoo heeft het mooi licht, en toch weinig direkt zonlicht. Mijn beestjes tieren er goed in. De Alpensalamanders van den St.-Jansberg ziet ge er vroolijk in kronkelstaarten. Ze leven er al vijf jaar in en worden gevoed met gehakt, hardgekookt eiwit, plus af en toe een worm, als toespijs opgedolven uit een mijner bakken. De larven houden, als ze jong zijn, veel van de kleine, doorschijnend witte wormpjes, die voorkomen tusschen rottend blad en in vette aard. Ik heb heel wat eieren en ook veel jonge salamanderlarven gehad, maar ze nog nooit geheel volwassen zien worden in mijn aquarium. Niet dat ze spoedig stierven, maar na zekeren tijd ontwikkelden ze zich eenvoudig niet verder, verloren wel hunne kieuwen en waren dan derhalve volkomen salamanders van een paar cM. grootte, maar namen noch in lengte, noch in omvang toe. Ze kwijnden en stierven tegen den winter. Zoo ging 't ook steeds met meegebrachte reeds grootere „everdassen". De beestjes, die ik volwassen ving, houden zich echter zooveel te beter. Toch, al zijn ze nog zoo levenslustig, is 't te merken, dat ze zich gevangen gevoelen.

Een Kamsalamander, gevangen met een kam van 4 cM. hoogte, dien men, moe van den tocht, 's avonds in het aquarium „loslaat", om „morgen vroeg wel te teekenen", heeft, als men 't plan volvoeren zal, nog maar een kammetje van een kleinen cM. De Alpensalamanders houden zich het beste. Die blijven ook den geheelen winter in 't water bij me en geven zelfs niet om invriezen. Cristata en de gewone salamanders echter verlangen na den paartijd, gewoonlijk in den zomer reeds, naar een schuilhoekje op 't droge.

Meer naar 't raam toe ziet ge een hulpterrarium: een kist met zand, waarin een kom als vijver fungeert, een paar miniatuur-bloempotjes schuil- en zonplaatjes bieden en dat overstolpt is door vijf glasplaten. Ik heb er mijne hagedissen al twee winters in overgehouden. Ze blijven zeer monter bij de massa vleeschvliegen, die zich in hun terrarium ontpoppen. De popjes worden me verschaft door 't stukje vleesch, dat ge in het potje er bovenop kunt vinden.

Daarachter ontwaart ge mijn Aquilegia-struiken juist in bloei komend. ('t Was lente, toen ik het plaatje teekende).

De Levende Natuur 5 (10):201-205 (1900)

Nu, begin November, hebben de planten een berg wortelbladen gevormd, frischgroen, die nog altijd van 't minste najaarszonnetje profiteeren, om zetmeel te vormen. Dat belooft wat voor de lente! De groeischeden worden hoe langer hoe steviger. En zoolang 't nog niet vriest, wordt er telkens meer voorraad opgetast voor den aanstaanden lentebloemtros.

Wanneer we zoo'n najaar hebben, dat den planten veroorlooft, nog lang blad te houden, dan is dat in 't voorjaar aan mijn kweekelingen o zoo goed te merken. Ze bloeien dan veel rijker, dan wanneer een snerpende najaarskou hen overviel, bijna nog in hun zomerfleur.

Onder 't dorrend akeleiloof van 't vorige jaar schieten in dienzelfden bak tallooze sneeuwklokjes omhoog; elk jaar meer. 't Begint soms al in September. Dit jaar zijn ze laat. 't Is begin November en nog maar een paar zilvergroene puntjes zijn te zien boven de vochte aard. Dezelfde bak bevat nog Anemone nemorosa van den Plasmolen en 't Bloemendaalsche bosch; ook A. ranunculoïdes van 't Haarlemsche zeldzaamhedenlandje, Ornithogalum van 't Sloterdijker laantje, Convallaria en Listera uit de duinen en Baarnsche jonge koningsvarens. De gansche bak is dus een mooi boschstukje.

CHRISTIAAN H. J. RAAD.

A'dam, Nov. '00. (*Wordt vervolgd.*)

Blz 221

Tot dusverre bekende groeiplaatsen der tot de bijgenoemde familiën behoorende planten.

Familie **Labiaten.**

1. Pulegium.

P. vulgare Mill. Langs waterkanten en in vochtige weilanden. Meers, Middelaar. Groot Deuteren, Grave, Vlijmen, Vught, Werkendam. Nijmegen (Heumen, Wijchen), Wamel, Varik, Tielerwaard, Batenburg, Ulenpas, Eibergen, Gorsel. Zalk. den Haag.

2. Mentha.

M. aquatica L. Aan vaarten, slootkanten, vooral in veenstreken, ook in vochtige duinpannen. Algemeen en overal.
M. pyramidalis Lloyd. Aan de Vecht bij Heemze.
M. gentilis L. Aan waterkanten, op vochtige plaatsen. Apeldoorn, Beekbergen. Poppe. Abcoude (?). den Haag, Waalsdorp.
M. sativa L. Aan waterkanten, op vochtige plaatsen. Maastricht, St.-Pietersberg. Boxtel, Breda. Velp, Lichtevoorde, Ruurlo. Amerongen, Neerlangbroek. Deventer, Zwolle, Heemze, Giethoorn. Amsterdam, Haarlemmermeer, Sloten. Leiden, Dordrecht, Alblasserwaard. Schouwen, Z.-Beveland, Walcheren, Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen.
M. arvensis L. In zandig bouw- en weiland, ook aan waterkanten. Algemeen en overal.
M. piperita L. Noordwijk (ontsnapt uit een kweekerij).
M. rotundifolia L. Waterkanten, op vochtige plaatsen. Limburg (vrij alg). Heusden, Aalburg. Nijmegen (Ooischewaard, Weurt, Lent, Bemmel, Ressen, Weurt, Sleewijk), Elst, Arnhem, Ulenpas, Zevenaar, Hattem. Vianen, Montfoort. Deventer, Lutte. Friesland. den Haag, Wassenaar, Dordrecht, Voorne. Zuid-Beveland, Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen.
M. sylvestris L. Aan rivieroevers, in grienden, aan sloot- en akkerkanten. Epen, Kerkrade, Baarlo. Boxtel, Hilvarenbeek, Werkendam, Woensdrecht. Nijmegen (Ooischewaard, Lent, Beuningen), Everdingen, Tiel, Grebbe, Zutphen. Utrecht, Driebergen, Odijk, Neerlangbroek. Deventer. Lutte, Zwolle, Zalk. Heerenveen. Bloemendaal, Brederode, Haarlem. Noordwijk, Leiden, Oegstgeest, Rijnsburg, Wassenaar, Naaldwijk, Rotterdam, Moerkapelle, Dordrecht. Vlissingen, Kwadendamme.

3. Lycopus.

L. europaeus L. Langs slooten en andere vochtige plaatsen. Vrij algemeen en overal.

4. Origanum.

O. vulgare L. Op onbebouwde, zonnige plaatsen, aan dijken en stadswallen. Limburg (vrij alg.). Oudenbosch. Gelderland (vrij alg.), Wijk-bij-Duurstede. Zalk. Leiden, den Haag. Schouwen, Tholen, Zuid-Beveland, Walcheren (Rammekens), Hoek, Neuzen.

5. Thymus.

T. Serpyllum L. Op heide-, duin- en zandgrond, ook tusschen gras, aan dijken en wegen. Algemeen en overal.

6. Hyssopus.

H. officinalis L. Op oude muren. Harderwijk, Huis te Bronkhorst. Utrecht.

7. Satureja.

S. hortensis L. Verwilderd aan het Spaarne.

8. Clinopodium.

C. vulgare L. In duinen en heuvelachtige streken, op open plaatsen in bosschen, aan heggen. Limburg (vrij alg.). Nijmegen (Hunerberg, Ubbergen, Beek, Groesbeek), Duno, Wageningscheberg, Grebbe, Gorsel, 's Heerenberg. Texel, Aardenhout, Overveen, Bentveld, Hazeveld. Noordwijkerhout.

9. Calamintha.

C. Acinos Clairv. Op zandgrond, ook aan de grootere rivieren en in de duinen. Maastricht. Valkenburg, Gulpen, Gronsveld, Hamert, Middelaar, Afferden. Boxmeer, Grave, Nijmegen (Weurt, Beek, Oosterhoutsche bosch, Ooischewaard), Arnhem, Doorwerth, Wageningscheberg, Grebbe, Kuilenburg, Leeuwen, Vierakker, Oosterbeek, Warnsveld, Zutphen, Twello. Rhenen, Zeist. Deventer, Diepenveen, Olst, Zwolle, Zalk, Kampen, Markelo. Bergum, Heerenveen, Appelscha. Kennemerland, Hilversum. Noordwijk binnen, Katwijk, Wassenaar, 's Gravenhage, Scheveningen, Loosduinen, Naaldwijk, Monster, Rotterdam. Vlissingen.
C. officinalis Moench. Alleen bij Maastricht aan den voet van den St-Pietersberg en in de vestingwerken Nijmegen.

10. Salvia.

S. verticillata L. Aangevoerd. Venlo. den Bosch. Arnhem, Ruurlo, Ulenpas. Deventer (Pothoofd), Zwolle. Scheveningen, Overschie, Rotterdam.
S. sylvestris L. Aangevoerd. St. Pietersberg. den Bosch. Nijmegen, Rhederoord, Zutphen. Deventer (Pothoofd). Hoek van Holland, Sliedrecht. Vlissingen.
S. Verbenaca L. Op grasgrond en begroeide plaatsen. Kanaal van Pannerden, Enghuizen, Ulenpas. Noordwijk. Noord Beveland, Middelburg, West Kapelle.
S. pratensis L. Op drogen grasgrond, aan dijken en wegen. Maastricht, Blerik, Venlo, Roosteren. Alem, Werkendam. Nijmegen, Arnhem, Everdingen, Tiel, Gorkum, Rhenen, Zutphen, Twello. Apeldoorn, Hattem. Vreeswijk. Deventer, Olst, Wijhe, Zalk, Kampen, Hardenberg. Amsterdam. den Haag.
S. Sclarea L. Op opgevoerden bouwgrond bij Vlissingen en Zutphen.